

САНАА ОЛОХ

ССКП райкомун бюротугар

ХАБЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТААБЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАН
ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААБЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 67 (6984)

1990 жыл. Бас ыйын 2 күнэ.
СУБУОТА

Сыавата
3 харчы

М. С. ГОРБАЧЕВ АХШ-ка тийиинтэ

ВАШИНГТОН. (ССТА). ССРС Президентэ М. С. Горбачев ыам ыйын 31 күнүгэр официалый гостарствейнай ыалдымтаахын бэрээдэгинэн Америка Холбохунтаах Штаттарыгар кэллэ. Вашингтон ашыннаабы Эндрос авиабазада самолёт грабын атыгар ССРС Президентин АХШ Государствейнай секретара

Дж. Бейкер уонна атын официалый дьон көрүстүлэр.

ССРС Президентин кытта кэллэлэр ССРС Президентскэй Советын чилиэннэр Э. А. Шеварднадзе, Ю. Д. Маслюков, Е. М. Примаков, Ю. А. Осипьян, С. С. Шаталин.

«КРИСТАЛЛ» «МИРГЭ» АТТАННА

Ыам ыйын 31 күнүгэр Байконур космодромтан 20 тонналаах «Кристалл» модулу илдьэ «Протон» тирдээччи-ракета көттө. Ойно оборудованиэ, ин-струменттар, аһылх уонна ийэр уу бааллар.

Модуль көтүтүн схематыгар Сир искусствейнай аргыһын орбитатыгар таһаарыы миниттэи киини нэһилдэ устата орбиталарын уларытан ма-неврдааһына уонна «Мир» комплексы ситиһтэ көрүл-лэр. Станцияны кытта тиксийини көтүүнү сала-

йар киини специалистарын уонна космонавтар А. Со-ловьев уонна А. Бададини көтөтүн көрүүлэринэн ав-томатическайдык толорул-дуоба. «Кристалл» минэ-тэтин ситэрэн сөбүлээһини «Квант-2» модулуи ута-рытынаабы ойбос тикси-лэр отсекка булуохтаах. Модуль ыйааһын суох усулуобуулатыгар микро-электроникада анаан кри-сталл-проводниковый мате-риалдары, ону тэнэ белковай препараттары опытынай - промышленнай өгөрөн таһаарыыны ы-

тар аналлаах. Ийини бор-тугар «Свет» оранжерей-ба ытыллыахтаах экспе-рименттар амин интернаци-найдэр. Ойно космонавтар окуруот астарын үүнэ-риэхтэрэ. Модульга кө-түүтэ нэлэр сылга бы-ланналар «Буран» орби-тальнай хараабылта анаан аналлаах тиксийиннэрэр ууэл туруорулуна.

Старт уонна «Кристалл» Сир искусствейнай аргыһын орбитатыгар та-һаарыы моһуога суох аас-тылар. Салайар бөлөх мо-дулу кытта үлэлэһингэ киирдэ.

(ССТА).

Ыһыы түмүктэннэ

Бөгөбэз оройуонига туо-рахтаах культуралары ыйыы түмүктэннэ. Бур-дук 2616 гектарга, ол ийигэр Карл Маркса 466, Эрлик Эристингэ 570, «Чурапчыга» 250, «Мындаабааһыга» 400, «Бахсыга» 106, «Мугу-дайга» 355. Субуруускай-га 469 гектарга ыйылын-на. Ити былааннаммыты-наагар 107 гектарынан элбэх.

Хортуоппуй 76 гектар-га, ол ийигэр Субуруус-кай аатынан совхозка 41, Эрлик Эристингэ аатынан совхозка 35 гектарга өлөрдүлүннэ.

Силлэстэнэр күөх маас-саны ыйыы 1747 гектарга ытыллына. Ойон баста-кы бөлдөх ыйыыга тү-мүктэннэ. Ийикс түһүмэх бу ый бүтөһүгүн аргыи садаланыда.

А. СТЕПАНОВА.

Пятилетка түмүктэһиннээх сылын үүтүгүннээх ыйдарыттан көтөһөрбүт, күүтөрбүт элбэх. Совхоз-тар бэйэни салайыныыга, фермалар арендада киир-лэр. Үгүстөр государстваны кытта ахсааныга илэ-гээхтэр. Үгүгэй тэттин ылбыттар даһаны субу ый-дарга эрөннилэрэ улахан — сыл түмүгэр үбү-аһы аахсыыга быһаарылыах ыйдар үүнүлэр.

Оттон сайылыкка ким хайдах тэрээһиннээх, бө-лөһүнээх тахсары? Специалистар, салайааччылар ол туһунан маһык нэһенилэр.

СИПЭТЭХ ӨССӨ ДА ЭЛБЭХ

Н. А. ФЕДОТОВ, «Мындаабааһы» совхоз кылаа-бынай зоотехника:

— Ыйыл даһаны, аас-пыт сылларга курдук, аһыс сиринэн сайылык-быт. Ыам ыйын 29 күнү-гэр ийин фермалар Сап-паас Ойно, Булуннаах-ка көстүлэр. Хайыах от-делениета аттынаабы ти-тинккэ көһүөдэ. Соловьев отделиениета аһыс бу кү-нүгэр көһөн бүтүөхтээх.

Титинктер, дьон олорор дьыллара быстахтык өрө-мүөннэһинилэр. Улахан үлэ Хайырдаска ытыллэ ту-рар. Маһа ыйыл гүөрт биридин квартиралаах са-ка дьыллэр тигиһин ту-тулуннулар. Олортон бири дьыл ситэ ийик. Сага тутуулар буолан, буорун үлэлэригэр, электропро-водкадарын тардыыга аһын үлэлэти ийинэн кы-чыттарыы буола сырытта.

Быйыл, аренда буолан, фермалар коллективтара бостуунтары бөһөлөрө та-һаарынылар. Ыаньык-сыттар, ийрай корооччу-лар аһыс сүрүннээн бы-һаарылынылар. Бары са-йылыктарга быстах үгүт сойутар балыбааллар баар буолулар. Бу кэлин Бул-гуннаахка сага бадьыаа хайылыни, үрзүн саһы-ти хаалан турар. Халба-ныкка үгүт сойутар ус-тановка үлэлэтиллэ. Үгүт таһарга автоматиз-ириллиахтыт. Хайыахка Востуртан бири бөһөллө-гө. Эбик аһылыгы бө-лөстүөн ыйамаһын, дьыл-малары хаһан, оһостооч-чубут.

Нэлин күнүгэ үүт ыама улаханньын түстэ: сүөһүлэр хардыг окко кө-һөннөр атарахсытылар, сивлэс таһыыта бытаарда. Аһы комбинорм саппааһа аһыаата. Ойон быйылыи кэлин бурдугу көтөһөбит. Ол хойутуур түбэлтэтигэр аһын совхозтартан ылар-га суоттаныбыт. Ыһата, бурдунка кытааных муор-мада олоробут. Ойно эбик мэтчирэһинэр халтаһнар. Ыһахтар сүтүүлэрэ тах-сыталаан эрэр.

Д. Н. ЕФРЕМОВ, Су-буруускай аатынан совхоз кылаабынай зоотехника:

— Сайылыкка бөдөһнэ-нин бара турар. Сипэ-техинт үгүс. Аһык эрлэ-дэбиттэр бу ый 5 чы-һылатын аргыи тахсыах-тара. Мэтчирэһ даһаны сага тахсан эрэр. Бос-тууттар, сорохторо фер-малар көһүөхтэригэр дьыл-ли быстах да сырыттал-лар, бааллар. Билигин ба-ры сайылыктарга өрөмүөн мытаһылар. Ыаньык Ха-тылы отделиениыгар ий-ки, Волтонгодо биэс сир-инэн сайылымада. Мэтчирэ-һини көтөһөр миниттэн Вол-тонгодо 7-8 жыл устата ту-һаныллыбатах Кыыл Ва-һа сайылыккытын сөхсү түөхлүт.

Бу отделиениета Ийэр-дээххэ тахсыыбыт бопу-руоһа олох аһаһас турар. 70-ча ыйаньыккаах «Эр-чим» ферма сайылыах-таах. Оттон дьонно, Паг-ловтар дьыл кэргэн, кыр-дыаһастара пенсияда тах-сыларынан, ойно эбик

бири үлэлит ыалдыбыты-нан үлэлэрин тохтоту-лар. Билингитэ ийик эрэ-ыаньыксыталаахтар. 3-4 ыйаньыксыт, техник-осе-менатор, бостуук булу-луохтарыы маада. Аһы-тарга даһаны ыаньык-сыттар өрдүн тийбэттэр. Күн бүгүн дуоһабардарын

бөлдөһө туолбут 20-ча ыччат уурайар. Уолпун-када барыы аһыс садала-ныа турдада. Аһардас Ха-тылыга 10-ча ыйаньыксыт булулууннарына табыллар. Маһыаха сайыныгы көмө-с студенины кытта дуоһа-бардаахпыт уонна оһуо-лабыт оһолорун, тэрилтэ-лэрибит көтөһөбит. Көс-төрүн курдук, арендаһан да үлэлэстэллэр коллек-тивтар састааптара баста-йааннай буолбата. Ол ийин сорохтор дуоһабар-дарыгар ийин баттаһа ийиктэр. Билигин, үлэлит ийини буларга совхозка көсөтөн бары хайысха-һан, араас таһымынан ба-рар эрэр, олохтоохтук үлэлэһир дьону булар уус-тугурда.

Бири үкүн ойон бу ыйга үүт былаана туол-бат туруктаһа. Ааспыт ыйдарга 2 тонна аһары-лаахпыттын интэриммэт буолубут.

Үгүт сойутарга мууһу туттуу сөдөһийин турар. Үгүт автомашиналарынан оройуоннаабы киин завод-ка эбэтэр Кыацал учаас-тагар сипэрэстэрдинер нуутига тирдидилэр. Со-рох сирдэргэ ыам ийин ардыгар үгүт сойутууга Ефремов ыйамаһын туһа-налар. Холбур, Хаһас Эбэе Кримонакиннар дьыл кэргэн ууну халы-тан төһөрөн сойутар.

РЕДАКЦИЯТАН: Көстөрүн курдук, туруорум-мут сыаага, сорукаа зипэтигэр тэрээһин баара көстүбүт. Ойон хас биридин үлэ учаастагар туһаан-наахтартан ыйытык туруорулара, чуолкай тэрээ-һин маада.

Сойутар установкалар даахпыт эрэр, ситал-үлэлэтэр ийи суох. Ы-лыгыны Титинккэ үлэ-лэһинит да эбик бул-бөккэ тохтоппунут. ГД-установкаһа буолан республикада да билэ-рийи баара көстүбүт.

М. Л. КОЛЕСОВА, Карл Маркс аатынан совхоз зоотехника:

— Ыаньык гүөрт сир-инэн сайылыада. Оло-бу ый 10 күнүгэр дьыл-ли тахсыахтара. Сайылык-ка тутууһа 100—130 ма-һык тиксээдэ. Бары фер-маларга ыаһы муу уста новналар туруорулуун-лар. Тамакха тахыла-сылдыар. Үлэлэттэр дьыл-ларигэр туһунтэри, аһы-нары өрөмүөннөһүн ы-тыллар. Үгүт сойутар ба-дыбаал «Эрчим» оһо-һулар. Бу кииннээн со-йутар нуун буолуохтаа-гы эрэр, бадыбаалт-уу тоһорулуубата. Ойон аһы күһүн ситэрэн көлөт сааһытан үлэлэтэр буол-лубут. Билингиттэн үү-аһылыта таһаарылыһа Суол-нис мөһтөх. Ойон оройуоннаабы киин эа-юдқа туттарары таһына-Үпөх-Күөргөтэ сипэрэ-стэригэр нуун аһылыада.

Мэтчирэһ ыйдарыгар ыаһы искусствейнай сир-мелээһин үгүс буолар. Маһыаха совхоз график-ка ийирдэ: 300-төн тах-сынах сипэлэһинэ. Өссө да төрөктээх 70-төн тах-са ынахтаахпыт. Нууһаг бары сайылыктарга баал-лар. техник-осеменатор-дар олунуттан үлэлэһ-лэр.

Бу күнүгэ мэтчирэһ нэр халтаһнар. Фермалар-га бостууттар үлэлээн эрэллэр эрэр, ынахтар хаамаллар. Ойон сүрүн эрэлбит—эбик аһылыкка.

Ыам ыйын 29 күнүгэр ССКП райкомун бюротун учараттаах муньада буолла.

Бюро бастаан партия кээһитигэр ыйык бопу-руктарын көрдө. Субу-руускай аатынан совхоз комсомольскэй комитетин секретара Енаторица Ро-мановна Сергеевнаны, бу совхоз Хатылытаабы отде-леннети арендатора Ана-толий Иванович Констан-тиновы, «Чурапчы» сов-хоз кылаабынай зоотехни-ка Саргылана Дмитриевна Пудованы уонна «Агро-техснаб» предриятие электротехникада сыаһын начальнига Николай Пе-трович Токстоуховы ССКП чилиэннэр кандидаттар-тан партия чилиэннэр ылар туһунан туһааннаах партиянай тэрилтэлэр уураахтара быһаарылы-нылар.

Бюро оройуоннаабы XXIX партиянай конфе-ренция көрдөбүллэринэн сир-и меллорациялааһыга партия райкомун чилиэнэ, «Якутводмелиорация» хол-боһук начальнига М. Н. Коранин ылар үлэтин туһунан бопуруоһу кө-рөн дьүүлэстэ.

Таб. Коранин бэйэтин отчуотугар, бастаан, хол-боһук үлэтин сүрүн көрдө-рүүлэрэ балаһаа үрдөн иһэллэрин бөлүөтөтэ. Кырдык, пятилеткадагы даһаны, аһыт сылааһы даһаны былааннары толо-руу турууга куһағана суох. Холбоһук сит устата оһо-тор үлэтин нээһийин «1 мөлүйүөннээх ийриини ийирдэ. Холбур, били-рын 1 мөл. 182 тал. солк. тутар-таһар үлэлэри көрдө. Ойон сылы 181 тал. солк. барыстаах ту-мүктэ. Ордук улахан объектары холбурдуур буоллаахха. «Чурапчы» совхозка Быдыадыма сис-темата үлэһэ ийиллэри-нэ, Эрлик Эристингэ аһынан совхозка Таатта өдөхранилшкетин тутуу. Субуруускайга Болтоно систематын туһаран оһо-руу садалаһа. Ити ийин-иһи сыл Бурданаай, Восточесочу, Нуоһан, Зидилин системалара, Чурапчы куорун быһаа тутуллан государствнай комиссияда туттараллы-бытара. Меллоратордар бөһөлэрин тэрилтэлэрин материалый - техичес-кэй базатын бөһөргөтүүтэ, өлөрөр дьыллэ тутууга аһы балаһаа үлэти көһ-өһтө. Холбур, кэлин квар-талыи котельнай, түө-сүү квартиралаах дьыллэр үлэһэ ийирдилэр, холбо-һук тракторнай, автомо-бильнай парката биллэр-дик бөһөргөтө. Холбо-һук администрацията, партиянай тэрилтэ олох-тоох рабочай кадры сүү-мөрдөһингэ, үөрөтннгэ, специалистары бөлөһнө-һингэ даһаны үлэти ыла-пат буолбатахтар.

Бюро ОАИХ (предсе-датель С. И. Яковлев) бу хайысханан тэрийэр үлэ-тэ ийиллэрин, оройуонга сир-и меллорацияларын сүрүннүүр оруота намы-һаһын бөлүөтөтэ. Совхоз-тар бары да кэриэте сир-и меллорацияларын объек-тары бырайыактаһыннгэ улаханньык хааллылар. Билингити туругуһан Нуо-тига учаастагар уонна «Бахсы» совхоз 120 ге-ктарлаах Нэлим — Дарат систематыгар эрэ быра-һык оһоһотуһан турар. Ойон көлөр чуҕастаагы сылларга холбоһук үлэтин кэһаһа даһаа сарыаһар

күтүллээх. Холбоһук даһаны, совхозтар даһаны, ийиллэр үлэлэрин сүрүн-нүүр аналлаах ОАИХ да-һаны, маһык балаһына-һа буолуохтааһын эрдэт-тэн билэр эрэр, ханьык да дьаһалы ылбатылар.

Бюро сир-и меллорация-лааһыга оройуон эконо-мизатын сайынарыы са-һа көрдөбүллэринэн са-һайтаран, ол быһаһынан холбоһук күһүн-кыаһын төһө ымааларынан ко-дүүстээхти туһаһар бул-гуччу маада буолбутун иһада. Меллорацияда аһы кииннэммит үбүлээһин уруну курдук үрдэ суох оһоһулуубат. Ойон маһа-һа совхозтар объектары тутууга үбүнэн кыттыы-лара көһүөхтээх. Маһык балаһынаһыга ОАИХ ура-ты бөһөргөтөн олохтоох усулуобуһа бары өртү-нэн сол түбэһэр сага бы-райыактары оһорууга хуруохтааһын бюро бири саамай улахан соруи бы-һаһыныан бөлүөтөтэ. Оройуонга ийини сөһөр-көһө баар. Ойон бу үлэти утаһыһаһа садалааһы-нан барылаахтаах. Хол-бур, билигин сир-и оһо-рууга күрүөтүн хаһаһын тутууга тийэ суоттаһан оһоһулуубут дьовус бы-һаһынар наадалар. Олорго Д. П. Лазарев, С. П. Павлов курдук сир-и кытта үлэ ыһыһын-чым-аһын үгүһэйдик билэр дьон этиллэрэ хайаһи да үгүоттаһахтаах. Билигин ханьык баһарар объект олохтоох усулуобуһа күмүтүүр көдүүү бу-һарын ситиһин—сүрүн сыал-соруи. Бюро бопу-руоһу дьүүлэһин түмүгэр ыһыһыт уураһар ийин тоһоһоһон бөлүөтөтэ.

Бюро уураах туолуутун контуруолааһын бэрээдэ-һинэ бу бопуруоһу аһы күһүн-хос көһөргө быһаар-да.

Е. ЛИТВИНЦЕВ

МНН санаабаар, киһи снр бурдугун проб-лэмаларга быһаары-лаахтаахтар. Сирн оро-рууу сүөһү илтиһин эрэ сайынарарыага саамалык курдук көрбөккө, тыа хаһаайыстыбатын дьоруун-нах салаатын быһысты-а сайынарарылаахтаах. Ити аата аны бааһына-ларга күөх маассаны, фу-райы тас өртүнөн илтиэп бурдугун үүннэринин са-дыахтаахпыт.

Оройуонга туорахтаах культуралар туруктаах үүнүүлэрин ситиһэр кыах-тар баалларын илтиһиттэ-арендий эвенолар итэ-тинилээхтик көрдөрүлэр. Бу арендий эвенолар бурдуктарын бэйэ-а туар сыналара тизинилэн кэ-лэр комбинот уонна бур-дук сыналартан чэ-чэки буолаллара ситиһи-ннээ. Аны бурдук аты-а үрдүк сынаада хама-батык барар буолан сов-хозтар бэйэлэрин касса-ларыгар үгүөрү үбү-хар-чыны илтиһинэр буоллу-лар.

Кэлэр пятилетка сыл-ларыгар оройуон нэһи-лиэтин аһылыкка аны-ар 25 бырыһыанын, он-тон 2000 сылга дьэри 50 бырыһыанын бэйэ-а үүннэринээххэ. Дууһа 150 кг туорах бурдугунан суот-таахтаах, ити олус улахана суох. Онуоха туорахтаах культуралар ыһыларын нэһин улаа-тынарар иада.

Киһи бурдук буолар сэлэһинэйи «Мындаа-аа», Эрилик Эристин аатынан совхозтар үүнэ-рэллэр. Карл Маркс аатынан совхоз сорто-вой элэмэн үүннэрин тар-а-тыллан, атын совхозтар фурайы, күөх маассаны үүннэринин дьэриктанал-лара ордук буолуо этэ.

Оссө 1912 сыллаахха А. Е. Кулаковскай «Ин-дустриальнаа суругар» саныар эвехторун сай-дытыгар бурдук эрэл-лээх, оттон хортуппуй нэкиллээх аһылыктар буолалларын тоһоолдоон билиэтээбитэ. Хортуппуй өссө бурдук мөлхөтүн үүмүт сылларыгар ору-луталлаах бородууктанан буолара биллэр.

Биһиги оройуонмутугар хортуппуй дьылтан-кун-тан тутулууга суох төһө бабарар үүннэрэр кыах-таахпыт. Эрилик Эри-тин аатынан колхозтан Д. А. Васильев ардах-тыта суох 33 снл устата ылыт туруктаах үүнүүтэ, кэлин Н. Н. Новгород эвено-тун үлэтин түмүктэ-рэ итэтинилээхтик көр-дөрүлэр.

Научнай нуорманан хортуппуй биһи киһиэхэ снл устата 142 кг иада буоллааһына, ити көрдөрүү Союз үрдүнэн 130 кг, ре-спубликада 75—80 кг, от-тон Чуралчы оройуонугар 25—30 кг тэҥнээр эбит. Республика ити итэ-тиннэ дьоруунаары снл ахсын 31—32 тыһ. тонна хортуппуй республика тас өртүттөн булунарга күһэл-лэр. Оройуон 2000 сылга дьэри дууһа баара суо-а

абын 10—12 кг хортуппуй буларга былаанам-мыт. Дьэри хортуппуй үүннэринин биллэрин кэпсэтэн, кэлэр пятилетка-да дууһа 45—50 кг, оттон уонча сылларынан 75—80 кг буоларын си-тиһэр сеп этэ.

Ити соруктары толорор туһуттан «Мындааа» совхозтан уратылар бары 40—50 гектар хортуппуй учаастактардаах буолалла-рын ситиһээххэ. Мыса-йынан, хортуппуй аба-ра элбэги үүннэрин эрэл-гэ, түбүккэ тизинилэ-тин куттаныммаахха. Ки-һи аһылыгыттан ордукт хортуппуй сибиннээхэ, ынах сүөһү аһылыктар төһө бабарар туһанылаах тур-

80—82 кг эти аһылыкта-ахтаах буоллааһына. Чу-ралчы биһи киһитигэр 45—50 кг эт тэҥнээр эбит. Онон республика көрдө-рүүтүн кытта тэҥнээһин-нит. Ити научнай нуорма-анарыгар эрэ тэҥнээр.

Сүөһү ахсаанын арыйа-тыы түмүгэр 1989 сылга 1985 сыллаахытаагар эти оҥоруу 838 тоннаан та-нары түспүтэ. Оройуон кэлэр уонча сылларга сүө-һү ахсаанын биллэрин э-бэр былаана суох кур-дук эбэтэр 17 тыһ төбө-төн улаатыннарбат. Госу-дарствога туттарылар сүөһү орто ыһааһына эм-иэ улаахтыы аһылыктар бы-лаанаммаах 320 кг тизнэргэ сорук туруору-

ахсаана 11 бырыһыан эл-бэтэ.

Үүтү оҥорууга совхоз-тар аасыт петиетката-лар көрдөрүүлэрэ намы-бах буолар эинчээх. От-тон нэһиликканы аасыт петиеткада совхозтар суоттарыгар 340 тонна үүтү туттарбыт буоллаа-һына, ити анардас аасыт сылга 603 тоннада тиз-диннээ.

Билигин нэһиликканы 7842 ынах сүөһүлээх, 1930 сибиннээххэ 1385 сылгылаах. Сүөһүтүн ах-саана, көрүгэ элбэһини кэтэх хаһаайыстыба оро-йуонга бэйэ-а туста сов-хоз көрүгэ буолар.

Кэтэх хаһаайыстыба сүөһүтүн салгыт биллэр-

оҥоруот астарын үүннэри-нэр сирдэхтэ да көстү-бэт. Билигин оройуон үр-дүнэн уһаайбалар быһа та-рылан 500-чөөк гектар сирн адын оҥоролот. Үгүс уһаайбаларбыт кы-рыстарынан көрөн сы-лаалар.

Уһаайдалаах ыаллар дьэ көрүгэтин хас биһи киһитигэр 40—50 кг хортуппуй, 15—20 кг оҥоруот астарын үүннэринэргэ соруктаах-таахтар. Ити аата биһи-дин киһи баһыгар уһаай-бара 30—40 кв. м хортуппуй снр, 1—2 кв. м нэҥнээх теплицалар, 10—15 кв. м оҥоруот сирдэ-р баар буолуохтаахтар.

Нэһиликканы хортуп-пуй, оҥоруот астарын үүннэринин көдүлүүр ту-һугар, үгүс-хаһык инти-лэ, совхозтар, коммуна-най тэриктэлэр уу баар автомашиналарынан, онтон да атын ыһыаларынан ууһан дэлэйдик хаачы-ылыны быһаарыахтаахтар. Оттон райнотребсоюз хортуппуй, оҥоруот астарын снмэлэрин, пленочнай ма-тырыйаалы, носуостары, оҥоруот тэриллэрин, о. д. а. аһылааһына лаппа кэпсэтнэхтээх сэрэйил-лэр.

Совхозтар суһаллык хортуппуй, оҥоруот аһын үүннэринин элбэтэллэрэ саарбах. Онон аһылык ити көрүннэринин чугастаары сылларга нэһиликканы бэ-лэтин уһаайбаларыттан, коллективнай учаастак-тарыттан хаачыскара со-руктаахтаах дин санаы-бын.

Кэпсэтиигэ ынырабыт

Бэйэ хааччынытыгар киири—бириэмэ көрдөбүлэ

Дойду үрдүнэн экономическай кризис улам сы-тырхайар. Аһылык татымсайымыта уонна респу-бликабыт экономическай сайдытын сорох уратылары күһэйэллэринин, Саха снр бэйэтин кыахтарын кө-рөн аһылык сорох көрүгэринин хааччылыгыта ки-рин сеп эбит. Итинкини рыночнай экономикада, бэйэни хааччылыгыта уонна үбүлэниги кинилээххэ уруккулуу тастан бородууктанан хааччыламы уус-тургуу.

СССР обкомун 1955 снл муус устардаагы пле-нумун быһаарытынан республикада туорахтаах культуралар үүннэрин сүөһүгэ аналлаах күөх маас-саа туһайылымыта. Ити иннинээги сылларга олехтоох нэһиликканы лэппнээх бурдугун бэйэ-а үүннэринэрэ. Оттон 1955 сылтан саҥалаан респуб-

лика киһи снр бурдугун барытын республика тас өртүттөн хааччынар буолбута.

Оройуон нэһиликканы-а аны уонча сылыннан 24—25 тыһ. буолара күүтүлэр, эбэтэр биллэргиттэн 5—6 тыһыгыччанан эбиллэ. Үлэниг илтиһин тиз-иммэт буолуу биирэмэте аһан эрэр. Союз үрдү-нэн рыночнай экономикада кииринин снбээстээн, бастаан утаа 10-ча мөлүйөүн киһи үлэтэ суох хаа-лыахтара дьэн экономистар сабадалыахтар. Ити биһиги республикабытыгар, оройуонмутугар эмнэ биллэни сеп. Нэһиликканы ахсаана тэтимнээхтик эбиллэн киһитэ нэһиликканы үлэни хааччыларга, производствонь кэпсэтэргэ, аһылык проблемаларын быһаарарга күһэйэр.

даа. Биһи тоһа хортуппуй биһи центнер си-биннээх сылытар кубу-луйарын уонна ыһылы-ка үүтүгүн аһылык буо-ларын биллэбит.

Оҥоруот астарыгар биһи киһи сыллаагы хааччы-лымыта 120 кг буолуох-таах. Билигин туругунан ити сыһыппара Союзка 105—110 кг, республика-да 45—50 кг, оттон оро-йуонмутугар баара-эрэ 10—15 кг эбит.

Чугастаагы сылларга «Мындааа» совхозка оҥоруот астарын үүннэ-рин дьэни кэпсэтэрнэх баар этэ. Оройуон бары оскуолалара 1—2 гектар-тан итэ-тинэ суох оҥоруот учаастактардаах буолуу-ларын ситиһээххэ. Сов-хозтар, предпрителлар көмө хаһаайыстыбаларын, оскуолалар теплицаларын салгы улаатыннаттарыах-ха. Теплицаларга оҥоруу тас өртүнөн помидору, о. д. а. культуралары үүннэ-ринээххэ. Кэлэр уонча сыл-лар истэринэн сылга ор-тотунан дууһа 50—60 кг оҥоруот астарын хаач-чылар хайаан даҕаны ситиһэр сеп этэ.

Оройуон экономикатын сүрүн кайысхата — сүөһү нистигэ. Тыа хаһаайы-стыбата өҥөрөн таһаарар валовой бородууксуйатын 90-ча бырыһыанын сүөһү нистигэ биһэр. Оттон биһи киһиэхэ тизэринэн төһө этинэн хааччыла-быт? Киһи снл устата

дубут. Итинкини ынах сүөһү ахсаанын 19,5—20 тыһ төбөгө тизнэ улаа-тынарарга суоттар сеп этэ. Оттон туттарылар сүөһү орто ыһааһынын 325—330 кг тизнэргэ сорук туруорар тоҕо са-татмаат буолуой? Сорох арендатордар былырын көрдөрүүлэрин 350—400 кг тизнэ сырытылар.

Оройуонга биһи киһи фу-райы ыһахтан үүтү ыһыан эмнэ биллэ үрдээ-бэтэ. Итинки ахсаанын туруорсан арыяттарды-быт. Ол сөдүлүгэр аасыт сылга 1985 сыллаахытаа-гар үүтү оҥоруу 330 тон-наан таһнары түстө. Снл устата биһи киһи 430 кг тизнэ үүт бородууктаа-рыннан (үүт, сүөгэй, арыы, суорат, о. д. а.) аһылыкта-ахтаах. Республикада, ол иһигэр Чуралчыра биһи дууһа 225—230 кг үүт тизинибит, иадыһыбыт 55 бырыһыана.

Аны уонча сылыннан үүт бородуукта дууһа 300 кг тизэрин ситиһэр со-руктары туруоран үлэ-лэһинээххэ. Ол иһин ман-нык ахсаанын 7800—8000 төбөгө дьэри элбэ-тэр, биһи киһи аһахтан 2000 кг үүтү мыр соругу туруорунар сеп этэ.

Кун-дүүл ууслукутарыт-тан тутулууга суох үүт ыһыан үрдэтиэххэ сөбүн Төлөй өгдөлөннөтүн фер-маларын 1985—1987 сс, холбоурдарыгар көрүөххэ сеп. Наммаарыта, Дьэч-

ныэ мунгуһан 8,7 тыһ. сылгылана сылдьыбыта. Көстөрүн курдук, ыалта сылга ахсаана олус аҕы-һабыт.

Сылгы нистигигэр нэ-киллээх саҥалааһынар бааллар. Саха сылыта оһуобай бородууа быһы-тынан биллэриннэ. Онон сылгы аһылаагар сыаната ыараата. Итинкини саха сылыта-а ыалтаага аһы-лаанар уонна дохуот ки-нэр боччумнаах салаата буолар нэкиллээх. «Му-гудай» совхоз сылгы нистигигэр кайысхалам-мыта иһин бородуукта-ны биллэрдик туһаарар дьэ-нээх кыахтарын үөскэтэ.

Нэһиликканы кэтэх ха-һаайыстыбатын күүскэ са-йыһыгары политикада ту-руорулуунна. Этинэн, үүтү-нэн, хортуппуйунан, оҥу-руот астарынан хааччы-лыны кэпсэтэргэ кэтэх хаһаайыстыбалар дэки-тэр өйөбүлү нөрүстэхтиринэ минилэр оруолтара лаппа улахан буолара күүтүлэр. Биһирин, ыаллар кэтэх хаһаайыстыбалара общест-веннай производствоттаа-гар быдан түргэниик сайда-лар. Холбоур, республика үрдүнэн нэһиликканы түөрт сылга кэтэх хаһаайысты-балар биһэр бородууксуу-йалара 14 бырыһыан эби-линнэ, оттон ити биир-мэ-ада совхозтарга 5 бы-рыһыан эрэ үүннэ. Биһи-ги оройуонмутугар 1988 сылтан ыаллар сүөһүлэрин

дик элбэтэр усулдуобуу-нан оттуур сиринэн сол-тохтун хааччылыны буо-лар. Ону тэҥэ комбикорм, фураж нэһиликканы-а аһылаагар нэһиликканы улаатыннарарыахха. Сов-хозтар рабчойдарыгар кэпсэт сүөһүнү, сылга-ны аһылааһыны кэпсэ-тэллэр иада этэ. Ол эрээри нэһиликканы собо-туокада уонна государ-ствога аһыта туттарар этин, үүтүн сыналара биллэни даҕаны намыһах-тар, нэһиликканын ула-ханын көдүлүбэттэр.

Ханан эрэ, бастааны колхозтар тэриллэлэрин сарана, кэтэх хаһаайы-стыбаларга 45 тыһ. ынах сүөһү, 8,7 тыһ. сылга баара. Аны уонча сылы-нан кэтэх хаһаайыстыба-лар саатар 10 тыһ. ынах сүөһүлээх, 2 тыһ. сылга-лаах буолалларын сити-һинээххэ. Очмотугар нэһи-ликканы этинэн, үүтүнэн хааччылымыта уонна аһы-лык уопсай фондатыгар киллэрэр олутта биллэр-дик улаатына этэ.

Уһаайбаларга, коллек-тивнай учаастактарга хортуппуй, оҥоруот аста-рын үүннэрин сыһыппара-лар ыһаан коммуллубат-тар, түмүлүбэттэр бы-һылаах. Ол эрээри, билэ-көрө сырыттаахха, кэтэх хаһаайыстыбалар оҥоруот-тарын сирдэ-рэ олус кы-ралар, үгүс ыаллар теп-лицалаахтара, хортуппуй,

В. ЕРМОЛАЕВ, агроном.

Сайылыктар, отуулар хайдах хааччыллахтарай?

Бу күннэргэ оройуонга ыһы үлэлэр сүрүннээн бүтүлэр. Сайылыктарга сүөсүһүттэр көһүтэлээн эрэллэр. Бэс ыйа бүтүүтэ оттоһун хаһааһылаа саҥалааныада. Итинки снбээстээн эргин, эмп, куль-салааныада. Итинки снбээстээн эргин, эмп, куль-салааныада. Итинки снбээстээн эргин, эмп, куль-салааныада. Итинки снбээстээн эргин, эмп, куль-салааныада.

Р. В. КОРКИНА — рай-нотребсоюз бырабыл-нытын товароведа:

— Сайыныг кэпсэтэ тыа-сири үлэнигэрин хаач-чылыны райнотребсоюз-туһааннаах былаан ыһы-

тар аһыллан, 36 тыһ. сол-кубайлаах аһы тэрил-лэр. Маны таһынан ма-фаһылынарга «Сүөсүһүт мунууга», «Отчут муну-га» дьэн анал полкалар үлэниэхтэрэ. Тыа сири бары мафаһылынара сель-советтар быһаарылары-нан сарсарда эрдэттэн нэһэ хойука дьэри үлэ-ниэхтэрэ.

А. Н. СЛЕПОВА — оро-йуоннаагы киһи балыһа тэриһэр өгдөлөн фельд-шер:

Эмп үлэнигтэрэ, сыт аһын курдук, быһыт да-далык сайыныг кэмэ сүөсүһүттэри, отчуттары, эминэн-тоһунан анал бы-лаан быһылытынан хаач-чылаахтара, суһал кэ-лэр оҥорулуохтара. Ва-ры оттуур эвенолар, фер-малары медицинскэй ап-течкинан хааччылаахтэр. Нэһиликтэрдэги амбула-ториялар комитеттэ-нэми-гэр үлэнигтэр олоһор сир-дэринэн доруобуйаны бо-лоһотторун рефдалары оҥоруохтара. Нуотара эр-гин итинэн оройуон тас өртүгэр үлэнигтэр биир-мэ-адалары көрүгэ медицин-скэй көмө оҥоруу, эм-тир-сиртэр дьаһаллары

мыты — биһи дьоруунаах соруктут. Нэһиликканы-а снбээстээн баар ам-булаториялар үлэнигтэр ре-жимиярын үлэнигтэрэ та-быстаах ыһа аттаран оҥоруохтут.

В. В. КУЗЬМИН — оро-йуоннаагы АКБ старшай методика:

— Сайыныг кэмэ үлэ-нигтэри идеологическай хааччылы, дьон снныа-лааны табыстаахтыг та-риини үлэ көдүлүүнү үр-дэтэр. Онон сайыныг ы-дэргэ бары культурнай-сырдатар тэрилтэлэр үлэ-лэриг сүрүннээн ходоу-лаарга уонна сайыныг фер-

маларга киниэхтээхтэр. Оройуонга Мугудайга, Кытаанаахха, Болугурга, Чуралчыга АКБ-лар баал-лар. От иһин 1 күнүттэн Субуруускай аатынан сов-хозна АКБ штата көрү-лүөхтээх.

Оройуон 15 сельскэй Советтарын территория-ларга 25 нэһиликканы-а снбээстээн баар сайы-ныг кэмэ агитационнай биргэсдэлэр үлэниэхтэрэ. «Түптэ буруота», «Маг-найгы хотуур суола» те-матическай быраһылыгы-тар ыһылаахтара. Кон-церттар, лекциялар, буо-луохтара, «Бойбуой ли-стоктар», «Чарылданнар» таһаарыллаахтара.

